
L'ECOLOGIA I EL TRACTAMENT DELS RESIDUS

Josep Puig i Boix
Dr. Enginyer Industrial INVESCIT
Professor, Dept. Geografia, UAB.

Vull agrair a la Societat Catalana d'Ordenació del Territori la possibilitat de poder parlar en aquesta jornada sobre els Residus a Catalunya. I ho faré en una doble vessant. En tant que tècnic i en tant que membre d'aquell sector de la societat que, des de fa anys, malda per fer de l'ecologia quelcom més que una «ciència», per fer de l'ecologia una eina per transformar la societat.

Expressaré la meva experiència, viscuda als darrers temps, en la participació a la redacció d'un document que sota el títol de «Prevenir i Reciclar els Residus» exposa els criteris que, des d'un punt de mira ecologista, hauria de tenir qualsevol actuació per a fer front a la producció de residus. Aquest document va ser lliurat al Parlament de Catalunya i al Consell Executiu, amb la signatura de més d'una trentena d'entitats relacionades amb l'estudi i defensa de la natura (entitats que anaven des de grups locals i comarcals fins a grups d'àmbit nacional, des d'entitats cíviques fins a organitzacions polítiques verdes,...).

Ja comença a ser hora que la societat vagi recuperant el sentit comú, perdut al llarg d'un camí d'insentatesa tant pel que fa a la generació de residus com pel que fa als mètodes de tractament.

Però la nostra societat encara no està canviant a la velocitat que caldria, a despit que a Catalunya ja tenim una llarga experiència de lluita i pressió ecologistes, iniciades a la dècada dels anys setanta. Només cal donar una ullada a les primeres publicacions ecologistes per adonar-se com allò que allí es deia, i que aleshores era titllat d'utòpic, va ésser incorporat per la societat i avui és el discurs oficial de la mateixa Comunitat Europea.

No estem molt lluny del dia en que la societat farà seu el principi de contaminació nul·la, encara que avui enunciar això pugui semblar una provocació utòpica. Però crec que la societat hauria ja avui d'acceptar aquest principi, doncs negar-lo vol dir automàticament acceptar la inevitabilitat de la dinàmica actual.

És evident que un sistema social prou complex com és el sistema industrial, no canviarà d'un dia per l'altre. Però això no vol dir que s'hagi d'anar a remolc de les situacions heretades.

El principi de contaminació nul·la no serà possible aplicar-lo en un obrir i tancar d'ulls. La indústria que tenim i les pautes de consum actuals tenen, ens agradi o no, unes inèrcies. Que hi hagi unes inèrcies no vol dir que no es pugui acceptar clarament i decidida el principi de contaminació nul·la. Acceptar-lo avui, pressuposa tenir un objectiu molt ben definit i fer d'aquesta fita una guia per a l'acció.

Altrament, contribuïrem a la insostenibilitat de la societat, doncs avui ja és evident que la societat actual destarota els cicles naturals d'una forma prou greu introduint-t'hi desenes de milers de productes que ni tan sols sabem quins efectes hi faran. Per posar solament un exemple: als EUA ja s'han detectat a les aigües de beure més de 700 productes tòxics i molts entesos diuen que n'hi ha molts més, però encara no sabem com detectar-los.

Tornant a l'experiència que he citat al principi: quan el Govern de la Generalitat va fer públic el Pla Director per a la Gestió dels Residus Industrials a Catalunya —PDGRIC—, una colla de persones vinculades al moviment ecologista ens reunírem per analitzar-lo i decidírem elaborar un document que fós crític i alhora plantegès alternatives des d'una vessant respectuosa vers els sistemes naturals.

Així va néixer un document titolat «Pla de Residus. Proposta d'Intervenció i d'Actuació Polítiques des d'una Òptica Ecologista», que va ser presentat públicament en ocasió del «Dia de la Terra - 1990». Aquest document constata la realitat actual de Catalunya pel que fa a la generació de residus i apuntava les causes del deteriorament ecològic i social presents. També criticava el PDGRIC i definia els elements bàsics per un Pla de Residus. Finalment proposava un seguit de mesures.

Posteriorment, en desaparèixer el Pla Director per a la Gestió dels Residus Industrials a Catalunya (en endavant PDGRIC) i ser presentat al Parlament un Projecte de Llei sobre Mesures Urgents per a la Gestió dels Residus Industrials a Catalunya, es va veure la necessitat de sintetitzar aquell document i difondre'l entre les entitats de caire ecologista existents a Catalunya. Amb el suport de més d'una trentena d'entitats, el nou document titolat «Prevenir i Reciclar els Residus» va ser lliurat al Parlament i al Consell Executiu.

Aquest nou document, en síntesi ve a plantejar tres objectius:

1. *Prevenir la producció de residus*, mitjançant l'ús de tecnologies de producció netes i fent que els productes que es comercialitzin no contribueixin —per la seva producció i pel seu ús o en la seva fase final d'eliminació— a augmentar el volum o la nocivitat i els riscos de contaminació.
2. *Aprofitar al màxim els residus aprofitables*, reintroduint-los als circuits productius una altra vegada, mitjançant la seva reutilització, el reciclatge, la regeneració, la recuperació de la matèria primera, de l'energia,...
3. *Retirar del cycle productiu de forma totalment segura i amb el mínim risc per a la salut de les persones i dels sistemes naturals, els residus que no siguin recuperables.*

Es considerava que aquests tres objectius eren essencials per a qualsevol intervenció que es volgués fer per afrontar el problema dels residus. I els objectius es concretaven en un seguit de propostes d'intervenció, que es resumeixen a continuació:

- a) programes concrets per a prevenir la producció de residus a través del desenvolupament de tecnologies netes:
 - reconvertint els sectors industrials contaminants, prioritant especialment aquells sectors que generen residus difícilment tractables o especialment perillosos,
 - dotant de mitjans materials i econòmics aquells equips que desenvolupen tecnologies netes,
 - incentivant el canvi de sistemes de producció i la millora de l'eficiència productiva (en el sentit de disminuir la producció de residus).
- b) programes concrets per a prevenir la producció de residus a través d'una política de productes ecològics:
 - retirant del mercat aquells productes que en la seva fabricació, en el seu ús i en acabar la seva vida posin en perill la salut de les persones i els sistemes naturals,
 - establint criteris ecològics abans de posar nous productes al mercat,
 - etiquetant ecològicament els productes, de forma que els usuaris-consumidors puguin avaluar els efectes del seu ús sobre els sistemes naturals.
- c) programes concrets d'aprofitament de residus a través de la reutilització i del reciclatge:
 - establint prioritats de reintroducció als cycles productius entre els diferents residus,

- dotant de mitjans materials i econòmics als equips que desenvolupin sistemes de reutilització i reciclatge,
 - incentivant totes les iniciatives de reintroducció de residus als cicles productius.
- d) programes concrets de retirada del cicle productiu dels residus que no siguin recuperables:
- fent que qualsevol sistema per a retirar del cicle productiu dels residus, es basi en les millors tecnologies disponibles i estigui subjecte a la normativa més estricta aplicada pels països més sensibilitzats,
 - fent que la introducció de qualsevol sistema per a retirar els residus del cicle productiu, vagi precedida d'avaluacions del risc per a les persones i els sistemes naturals. Aquestes avaluacions haurien de ser fetes tant per tècnics proposats per l'administració i les empreses productores de residus com per tècnics proposats per les comunitats locals i grups ecologistes,
 - fent que l'aprovació de qualsevol sistema per a retirar els residus del cicle productiu vagi precedida de la realització d'audiències públiques informatives, on es puguin exposar els arguments favorables i desfavorables.
- e) transparència administrativa i facilitats de participació de les comunitats afectades, que es concretarien en que es facin públiques les declaracions Anuals de Residus que les empreses anualment lliuren a la Junta de Residus i en la realització d'Audiències Públiques. I no solament això sinó que prèviament es realitzessin avaluacions de risc per a les persones i pels sistemes naturals abans d'autoritzar qualsevol instal·lació, de forma que a partir de tota aquesta informació i de la confrontació d'opinions diverses la població pugui decidir mitjançant un procés realment democràtic com fer front als residus.

Fer realitat això implica una espècie de pacte socio-ecològic entre tots els sectors implicats, començant per les indústries generadores de residus, passant pels treballadors i tècnics que les fan funcionar, fins arribar als consumidors que fan servir els productes manufacturats i una vegada fets servir els llencen. Aquest pacte pressuposa la solidaritat, però una solidaritat ben diferent a la que normalment es reclama als sectors socials afectats. Una solidaritat àmplia que hauria d'abarcara, en primer lloc, aquells sectors que tradicionalment han fet beneficis a partir de la destrucció dels sistemes naturals. Però també hauria d'implicar als usuaris.

Com s'implementarà aquesta solidaritat ecològica?. Aquí és on hi ha el debat obert. Hi ha qui defensa els anomenats impostos ecològics o contribucions ecològiques. Però cal estar a l'aguait, doncs aquesta forma de soli-

daritat es pot transformar simplement en una càrrega més sobre els consumidors. S'hauria d'implementar d'alguna manera una càrrega sobre els beneficis assolits per no tenir en compte els costos ecològics de la producció industrial. Una mena d'impostos sobre els beneficis.

Finalment, s'haurien de reconèixer un nou conjunt de drets als ciutadans i ciutadanes. Una nova Carta de drets fonamentals de la persona humana pel que fa referència als Productes Tòxics i Peril·losos. És a dir, el Dret a Saber, el Dret a la Neteja dels Llocs contaminats, el Dret a la Compensació pels danys causats, el Dret a Participar, Inspeccionar i Negociar, el Dret a la Prevenció de la pol·lució i el Dret a Estar lliure d'exposició als productes tòxics.